

## Sprawozdanie

komisji gminnej o sprawozdaniu z czynności Departamentu I.  
Wydziału krajowego.

### Wysoki Sejmie!

Ustawą z dnia 13. marca 1889 r. dla 30 miast, rozpoczęła reprezentacya krajowa zmianę obowiązującego ustawodawstwa gminnego. Wślad zatem miała być uchwalona nowa ordynacya wyborcza dla tychże 30 miast, dalej ustawa dla miast i miasteczek ustawą z 13. marca 1889 r. nie objętych, wreszcie ustawa dla gmin wiejskich. Temi pracami ustawodawczemi zamierzał Sejm zadośćuczynić ogólnie w kraju odczutej potrzebie poprawienia oplakanych nieraz stosunków gminnych i wytworzenia silnej i samodzielnej gminy, jako niezbędnego czynnika do dobrej administracyi krajn. Że droga obrana była odpowiednią, najlepiej dowodzi uchwalona ustawa dla 30 miast, która dobrze obmyślana a zastosowana do naszych potrzeb i stosunków, zyskała ogólne uznanie, i mimo krótkiego czasu od wprowadzenia, wydaje dobre rezultaty. Wspomina to także Wydział krajowy już w sprawozdaniu z 1892 roku: „stosunki, szczególnie w miastach większych, ustawą z dnia 13. marca objętych, konsolidują się stanowczo, i dodatnia działalność Rad miejskich i Magistratów z małymi wyjątkami staje się widoczną“, a w sprawozdaniu z roku 1894 znajdujemy następną: „W ogólności podnieść musi Wydział krajowy z żywym zadowoleniem, że gospodarka miejska w 30 miastach, podlegających ustawie z dnia 13. marca 1889 r., ulepsza się z każdym rokiem, do czego przyczyniła się w znacznym stopniu organizacya nadana tym miastom wymienioną ustawą z dnia 13. marca 1889 r.

Nadzieja, jaką do dalszej, tak szczęśliwie rozpoczętej akcyi reformy gminnej reprezentacya krajn i cała światła opinia publiczna przywiązywały, nie ziściła się.

Przy uchwalaniu ustawy dla pozostałych miast i miasteczek stawiał rząd niespodziewane i nieuzasadnione trudności, a mimo, że Sejm usunął zakwestyonowane §§-fy, rząd sankcyi odmówił.

Mniej jeszcze postąpiła sprawa reformy gminy wiejskiej. Wniosek posła Potoczka, tudzież wnioski posłów Pilata i Rutowskiego, uchwałami z 24. marca 1892 i 18., 19. i 20. maja 1893 r. przekazane zostały Wydziałowi krajowemu, z poleceniem, by tenże na najbliższej sesyi przedłożył projekt ustawy dla gmin wiejskich. Ponieważ zleceniu temu nie stało się zadość, Sejm na wniosek komisji gminnej uchwałą z dnia 5. lutego 1894 r. ponowił dane Wydziałowi krajowemu polecenie.

W załatwieniu tej uchwały Wydział krajowy w sprawozdaniu z czynności Departamentu I. umieścił następujący, w całości tu powtórzony, ustęp:

„Uchwałą z dnia 5. lutego 1894 r. polecił Wys. Sejm Wydziałowi krajowemu, ażeby wygotował odpowiednie wnioski w przedmiocie reformy ustawy gminnej dla wsi i na najbliższej sesyi je przedłożył.

Wykonując powyższe polecenie, wypracował Departament I-szy, do LW. 47861/91 projekt ustawy.

Projekt ten został rozdany wszystkim członkom Wydziału krajowego, Wydział krajowy jednak dotąd jeszcze nie powziął żadnej uchwały“.

W całym obszernem sprawozdaniu Departamentu I. nie znachodzi komisya żadnej dalszej wzmianki o zamierzonej reformie ustawy gminnej. Powody tej powolnej ze strony Wydziału krajowego akeji w ten sposób zapewne dadzą się tłómaczyć, iż Wydział krajowy nie miał przekonania, by ustępujący Sejm w ostatniej swej sesyi zechciał uchwalić ustawę tak ważną i doniosłą, jak ustawa gminna.

Badając dalej sprawozdanie Departamentu I., komisya przyznać musi, że działalność Wydziału w kierunku nadzoru nad reprezentacyami powiatowemi, miastami i pomniejszych gminami była intensywniejszą i skuteczniejszą.

Zapewne nie mało przyczyniło się do tego uskutecznione w roku 1894 zwiększenie sił biura obrachunkowego. Wydział zlustrował 13 Wydziałów powiatowych, miasto Kraków, 6 miast podlegających ustawie z 13. marca 1889 r., a 16 miasteczek i gmin wiejskich. Dla urzędników lustrujących powiaty i gminy, wydał Wydział krajowy osobną dokładną instrukcyę. Należałoby, żeby do tej instrukcyi stosowali się także lustratorowie Wydziałów powiatowych.

Wynik lustracyi Wydziałów, z małymi wyjątkami, może być nazwany dobrym. Należałoby tylko njednostajnić prowadzenie kasowości po Wydziałach, która dotychczas jest różnoraką. W tym celu powinien Wydział krajowy wydać jaknajrychlej osobną instrukcyę.

Od 1. stycznia 1894 do 30 listopada 1894 wpłynęły wprost do Wydziału krajowego od 157 gmin zażalenia na administracyę majątków i zakładów gminnych.

Liczba gmin przez komisję Wydziału lustrowanych, wynosi niespełna 30, więc w pozostających stokilkudziesięciu wypadkach Wydział polecił dotyczącym Wydziałom powiatowym przeprowadzenie lustracyi i dochodzeń. Komisya sądzi, że wobec wyłącznie w tym celu pomnożonych sił biura rachunkowego, należałoby znaczniejszą liczbę gmin zlustrować. Nietylko takich, które tego wyraźnie żądają, ale i takich, o których chodzą wieści, iż zarząd ich prawidłowo nie funkcjonuje. Przedewszystkiem zaś nie należy spuszczać z oka tych gmin, w których trzeba było rozwiązać radę gminną, wprowadzać komisarza rządowego i dopiero tą drogą zapobiegać ciągle powtarzającym się nieporządkom. W gminach takich należy po ustąpieniu komisarza rządowego w niedługim czasie przeprowadzać lustracyę, by takim czujnym nadzorem ład wprowadzony utrwać i wzmacniać.

W bieżącej sesyi po raz pierwszy dołączył Wydział do sprawozdania wykazy powiatowych i gminnych preliminarzy na rok 1893 i zamknięć rachunkowych za rok 1892. Wykazy te pracowicie i starannie w 12 tablicach zestawione, przedstawiają koszta administracyi powiatów, miast i gmin pomniejszych, podług zamknięć rachunkowych za r. 1892.

Komisya wyraża życzenie, by Wydział i nadal tak zestawione preliminarze i zamknięcia rachunkowe przedstawiać zechciał.

Sprawozdanie Departamentu I. podaje dalej wynik rokowań między Wydziałem krajowym a c. k. rządem w sprawie ponoszonych przez gminy kosztów w rzeczach wojskowych i tak zwanym poręczonym zakresie. Po przeprowadzonej korespondeneyi i na objawione życzenie Wydziału, wydało Namiestnictwo okólnik do starostów, w którym poleca; „by starali się wedle możności oszczędzać gminom kosztów poręczonego zakresu działania. Wiadomą jest ogólnie rzeczą, że koszta poręczonego zakresu działania są znaczne i że ciągle się wzmagają i wzmacać będą. Skargi tego rodzaju rozbrzmiewają coraz głośniejsz nie tylko u nas, ale i w innych krajach koronnych. Odzywają się tam coraz częściej głosy, bądź z pojedynczych gmin, bądź z Wydziałów

krajowych, bądź jako samoistne wnioski poselskie, które żądają za te poruczone czynności rzeczaltowego wynagrodzenia ze skarbu państwa, a głosom tym zdaje się nie można odmówić słuszności. Oprócz czynności poruczonego zakresu, które wymagają wydatków, — są też i takie, które wprawdzie bezpośrednio nie pociągają za sobą kosztów dla gmin, jednak są bardzo uciążliwe i kłopotliwe.

Mamy tu na myśli wykazy i daty statystyczne, których gminy na żądanie c. k. starostw dostarczać muszą. Daty te są zawsze bardzo niedokładne, zwykle zupełnie fałszywe. Na takich podstawach statystyka zestawiona w biurach rządowych, ma wprawdzie charakter urzędowy, jest jednak pod wielu względami zupełnie nieprawdziwą.

O ile te daty, zbierane od gmin, przeznaczone są dla wojskowości, uważać je należy za wprost szkodliwe. Jeśli intendentura i kwatermistrzostwo biorą je na seryo, to w razie mobilizacyi staną się one niezawodnie powodem zawodów i nieporozumień bardzo doniosłych i pociągną za sobą zgubne skutki. Stanowczo więc nie powinno starostwa używać urzędów gminnych do czynności, którym one sprostać nie mogą.

Cały wielki obszar działalności urzędów gminnych tak zwanego poruczonego zakresu, jest jeszcze niedokładnie zbadany. Komisya sądzi, że właśnie obecnie byłby czas rozpocząć takie badania. Wydział krajowy powinienby zarządzić dochodzenia, o ile ten poruczony zakres ciąży na budżetach, ile przysparza pracy funkcjonaryuszom gminnym i czy wogóle urzędy gminne, szczególnie urzędy gmin wiejskich są w stanie stawianym im przez c. k. władze żądaniom zadość uczynić. Należałoby dalej zasięgnąć wiadomości, jak się ten zakres działania przedstawia w innych krajach koronnych, reprezentowanych w Radzie państwa — i jakie są zapatrywania Wydziałów krajowych innych prowincyi.

O rezultacie tych badań mógłby Wydział krajowy zawiadomić Sejm, ewentualnie przedłożyć mu w tej sprawie wnioski, któreby uznał za stosowne.

Kończąc niniejsze sprawozdanie nadmienić wypada, że Wydział krajowy zastosował się w zupełności do uchwalonej w dniu 3. lutego 1894 r. rezolucyi, polecającej utrzymanie w ewidencji wszystkich rozpoczętych, a niezakończonych spraw. Stosownie do tego postąpił z wnioskami posłów Gnoińskiego i Niedzielskiego co do statutu organizacyjnego i funduszu emerytalnego urzędników powiatowych.

Omówiwszy co ważniejsze ustępy przydzielonego jej sprawozdania, komisya wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sprawozdanie Wydziału krajowego Departamentu I. Sejm przyjmuje do wiadomości.

Lwów, 28. stycznia 1895 r.

Sprawozdawca:  
*Albin Rayski, w. r.*

Przewodniczący:  
*Wojciech Dzieduszycki, w. r.*

